

18. századi festett kelengyészláda tartósítása és restaurálása

(Kivonat)

A dolgozat a (fa) bútorrestaurálás munkafolyamatát tárgyalja, úgy ahogy az a Csernátoni Múzeumban történik. Különös figyelmet szentel a festett bútordarabok restaurálási sajátosságainak. Második részében 18. századi festett láda előtartósítását ismerteti, részleteiben.

Korábbi dolgozatunkban bemutattuk az 1787-ben készített láda fontosabb jellemzőit. Ezek után rátérünk a láda restaurálási és tartósítási munkálatainak bemutatására, a restaurálási és tartósítási folyamat ismertetésére.

Figyelembe véve, hogy egy 210 éves festett bútordarab restaurálásáról, tartósításáról lévén szó, és figyelembe véve azt a tényt is, hogy egy ritka darabot kell szakszerűen kezelni, ilyen esetben a munkálatok megkezdése előtt egy szakmai tanácskozást kellett tartani, mely során sorra vetjük és leszögeztük a legapróbb részletekig a tennivalókat és a munkálat fázisait.

A tartósításra, restaurálásra kijelölt tárgy szemrevételezése, tüzetes megvizsgálása után azonnal kitűnt, hogy egy közepes állagú darabbal állunk szemben, és hogy a szóban forgó láda tárolása miatt (padlásról mentették ki, ahová befolyt az esővíz) nagyon nedves állapotban került a gyűjteményünkbe.

Tehát első fontosságú kérdés megoldásának a tárgy lassú kiszáraitását fogadtuk el. Erre a célra egy huzatos, árnyékos, száraz helyet választottunk.

Semmilyen esetben nem ajánlatos a gyors, erőszakolt szárítás (pl. tűző napon).

Megállapításunk eredményeként arra az elhatározásra jutottunk, hogy a láda fenekét végérvényesen el kell távolítani, hiszen ezt a részét 70%-ban károsította a szű.

Száritás előtt az egész ládát enyhén nedves, langyos vízbe mártott puha ronggyal át kell törülni, tisztítani a több évtizedes, padláson rárakódott szennyeződéstől, portól, füstös rétegtől stb. A száradásra előkészített ládát, a mi esetünkben, amint fent is jeleztük, a nagyon károsodott fenékdeshkájától kellett megszabadítani. Ilyen esetben mindig figyelmesen szemügyre kell venni, hogy utólagosan nem használtak-e vasszeget a meglazult fenékdeshka visszaerősítéséhez. Majd minden esetben, szakszerűtlenül, de ezt tették. A belezórosodott szegek kihúzása esetében, hogy a láda eleje, oldala, háta ne rongálódjon, ajánlatos a következőképpen eljárni:

Fontos tudni azt, hogy mindenképpen el kell távolítani a berozsódásodott szegeket, hiszen ezek sokszor tenyérnyi nagyságú felületen pusztítják el a fa anyagát, illetve rozsdás elszíneződést okoznak, amit a fa rostjai közül kimosni, eltüntetni, semlegesíteni soha többé nem lehet. A barnás vasoxid elszíneződés átúthet a festett felületekre is. A beleszakadt szegeket ki kell vénsni, és a szeg helyét ki kell takarítani, majd a keletkezett üregeket enyves puha faszegekkel vissza kell tömni. (Ajánlatos a csontenyv, a túröenyv használata.) ARACET ragasztó anyagot ne használjunk, mert ennek tartósításához formalint használnak iparilag.

Természetesen a fenti eljárásnál annyiféle gyakorlati fogást kell alkalmazni és minden esetben mást és mást, hogy ezt nem is írjuk le, hanem szívesen bemutatjuk gyakorlatban azok számára, akik ilyen esettel állnak szemben, és megfelelő, lelkiismeretes munkát szeretnének végezni.

Rátérek az utólag egyszínűre átfestett, vagy több rendben átfestett bútorok festékrétegeinek eltávolítási eljárásaira, amelyek lehetővé teszik, hogy ismét előtűnhessen az eredeti festett, díszített felület.

Az e téren összegyűjtött tapasztalat mondatja velünk, hogy egy nagyon összetett feladatnak

kell eleget tenni annak érdekében, hogy ne károsodjon az eredeti színes felület, és előtűnhessen az a réteg, amit szeretnénk kibontani. Nem egy alkalommal találkoztunk olyan esettel, ahol két réteget takar egy-két átfestés, vagy éppenséggel az átfestett felületre újabb díszítő motívumokat festettek. Az ilyen felületek esetében rendszerint az eredeti, a tárgy készítésével egyidős festett felületet tartjuk meg.

Előkészületek az utólagos festékréteg eltávolítására:

A festett felület "felpuhítása". Ezen azt értjük, hogy az évtizedes, sok esetben félévszázados megkeményedett vagy megrepesztett olajfesték réteget enyhén nedves 40%-os szeszoldatba mártott ronggyal letakarítjuk, melyet időnként (rendszerint 6-8 óránként) újra nedvesítünk. Ezt a folyamatot legkevesebb három napon át megismételjük. Tapintással érzékelni fogjuk, hogy a festékréteg (rég, jó firnász alapú festékek esetében) felülete "engedő", vagyis megpuhul, körmünk nyomot hagy a felületen. Megfigyelhetjük, hogy súroló fényben áttűnik a láda mintája, vagy legalábbis sejteni lehet a mintából részleteket.

Ezután következne a festékoldó szer felületre való felhordása, ecsettel, pamaccsal. Mi többféle ilyen vegyszert használunk. A magunk receptje szerint vegyített vegyszert, vagy a kereskedésből beszerezhető vegyszert.

Maradjunk az általunk sokat használt "Kromofág" vegyszer alkalmazásánál.

Ez a szer külföldi festékoldó, illanó anyag. Gyors párolgásánál fogva hőt von el. Előnye, hogy rétegesen felold minden gyári festékanyagot, vagy éppenséggel szintetikus anyagot. (A földfestékeket, oxidokat nem oldja.) Ajánlatos a szabad levegőn alkalmazni. Illanó gőzeit, párját beszívni nem szabad, hiszen enyhén mérgező, és légzőszervi ártalma közismert.

Miként ajánlatos eljárni a vegyszerrel?

Az utólagos festékréteggel átfestett bútordarab tisztítandó felületét az ember kezügyének megfelelő magasságban helyezzük el; majd tenyérynyi helyen megkezdjük a vegyszer felhordását és elkezdjük a maratást. Puha rongydarabbal a vegyszerezett felületet letakarjuk, hogy gátol-

juk a szer gyors párolgását. Használat előtt a vegyszert jól fel kell rázni, hogy az üveg aljára lerakódott kristályosodó oldó anyag vegyüljön össze, oldódjon fel.

A vegyszer 15-20 perc alatt mutatja hatását.

Nagyon jó, ha a feloldott réteget fokozatosan rongydarabokkal töröljük, távolítjuk el.

Igen sok használt ruhadarabra, rongyra van szükség a művelet folyamán. Nagyon jó a puha fából készült spakli vagy gumi spakli. Semmilyen esetben ne használjunk fém kaparó eszközöket, mert ezek rongálják a festett felületet. Lépésről lépésre, nagy-nagy türelemmel igyekezzünk dolgozni, mert a sietség, türelmetlenség miatt sok vegyszerünk kárba vesztet 2 m² felület takarításakor. Rendszerint 2 l vegyszerre van szükségünk. Ez a felület kiterítve rendszerint megfelel egy átfestett láda felületének.

Mi a teendő a festékréteg feloldása után?

Nagyon fontos lépés az azonnali semlegesítés. A lúgos kémhatású vegyszer semlegesítéséhez először enyhén ecetes (10%-os) langyos vízzel át kell mosni bőségesen, majd házi szappanos vízzel legalább háromszor. Mindez tapasztalat szerint történik.

Ezután a láda vagy bútordarab száraz, vagy félárnyékos huzatos helyen való 2-3 napos szárítása következik.

Amennyiben ládát restauráltunk, illetve átfestett ládáról távolítottuk el az utólagos festékréteget, és a ládát részre szétszedtük (ami sok esetben a legajánlatosabb), neki kell látnunk a láda vagy bútordarab károsodásának felülvizsgálásához. (A szű okozta károsodás, gombabetegség jelenléte a tárgyon, korhadás okozta károk, utólagos, szakszerűtlen beavatkozások, mint pl. a veretek, sarokzár eredeti helyének megváltoztatása stb.)

Mindezek után sort kerítünk a tárgy tartósítására. Ez ismételten egy bonyolult és sok lelkiismeretet, odafigyelést igénylő hosszú munkát. Egy 150-200 éves bútordarab esetében a fent felsorolt károsodások mind-mind észlelhetők.

*

Ezek után egy festett láda előtartósítására szorítkozunk csupán, és bemutatjuk a mi restau-

ráló műhelyünkben történő fontosabb fázisokat e téren.

Adott az utólagos festékréteg eltávolítása és tökéletesen semlegesített, kiszáradt felület.

Az alsó része a láda-előlapnak különösképpen károsodott, szúette. Ebben az esetben szülőő szereket használunk, és ha lehetőségünk van rá, "merítéses" módszert, vagy fólia zsákba lezárva gázzal próbáljuk elpusztítani a kártevőket.

Miután ezzel is megvagyunk, kijavítjuk a rágszálók okozta károkat. Ez rendszerint egérrágás lehet, a láda előlapjának felső vagy alsó részén. Ha szükséges, kipótoljuk a hiányzó részt, vigyázva arra, hogy minél kisebb felületet érintsen a festett részből.

Ezután következik a felület átkenése oldott, terpentines lenmagolajjal, 50%-os keverési aránnyal. Miután a faanyag ezt beszívta, következik a gyantáros védőréteg felhordása és langyos rávasalása.

A gyantár készítése házi, "ősi" recept szerint történik.

Legfontosabb anyagai: terpentin, lenmagolaj, méhviasz, kevés ólomoxid, parafin stb. (receptjét őrizzük).

A fenti anyagból összefőzött gyantárral több rétegű fedő, védő réteget "húzzunk" a festett felületekre.

Posztó darabbal elegyenlíthető, tompán fényessé tehető a felület. Ezután kerül sor a láda oldalainak illesztésére, a cinkolás helyreigazítására, ragasztására, ékelésére, majd a fenék deszka fa szegekkel, ragasztással való visszafogására. Utolsónak marad a láda födelének visszaszerelése és a rozsdátlanított vasrészek, mint a sarkok, zár, a fogók, a kulcs, címer felrakása.

Egy utólagos átvizsgálással, áttekintéssel a tárgy kiállításra vagy raktárba kerülhet.

A megfelelő raktározási viszonyok mellett a tárgy meg van mentve, élettartama meghosszabbítva.

Végszóként leírhatjuk, hogy ezen a téren még nagyon-nagyon sok feladat vár megoldásra a szakemberek részéről - elsősorban megfelelően felszerelt restauráló és tartósító műhelyre, sok lelkes szakemberre, és nem kevésbé jelentős

anyagiakra van szükség. A fentiek megteremtése mindannyiunk közös összefogását, hivatástudatát kéri értékeink megmentése érdekében.

Alsócsernáton
1996. december 20.

Conservarea și restaurarea unei lázi de zestră pictate, din sec. XVIII., în Muzeul din Cernat (Rezumat)

Lucrarea discută fazele de lucru ale restaurării mobilei de lemn, prezentând procedura aplicată în Muzeul din Cernat. Acordă atenție deosebită specificului restaurării mobilei populare pictate. În partea a doua se concentrează asupra conservării unei lázi de zestră pictate din sec. XVIII., intrând în detalii.

The Preservation and Restoration of a Dowry-Chest from the 18th Century (Abstract)

The paper discusses the restoration of furniture, as it is done in the Museum of Cernat (Cernat, Covasna County). It stresses the particular aspects of the painted chests' restoration process. The second part presents the fore-preservation of an 18th century painted chest, in detail.

1. ábra Fent: a festékrétegek (átfestés) eltávolításának fázisai lépésről-lépésre kis felületekkel haladva távolítsuk el az „idegen” festékrétegeket. Középen: a letakarított fél előlap. Lent: a letakarított teljes láda képe

